

Bijlage 3

Johannis Bauhin, *De plantis A divis Sanctisve Nomen Habentibus*, Basel, 1591, complete lijst:

Rosmarinus Rosemarijn S. Mariae arbor Maria's boom
Damascenicum nothum S. Mariae calceolus Maria's schoen
Melilotus Klaver S. Mariae calceoli Maria's schoenen
Lotus Urbana Matthioli Rolklover S. Mariae calceoli Maria's schoenen
Carduus Marianus Mariadistel S. Mariae cardus Maria's distel
Digitalis Vingerhoedskruid S. Mariae chirotschae Maria's handschoenen
Cariophyll lata S. Mariae claves Maria's schoenen
Nardus Celtica S. Mariae flores Maria's bloem
Absinthi albiflor. S. Mariae fumus Maria's rook
Millefolium Alpinum Ioan S. Mariae fumus Maria's rook
Mentha spicata Kruizemunt S. Mariae herba Maria's kruid
Mentha Sarracenicum Munt S. Mariae herba Maria's kruid
Mentha Sarracenicum Munt S. Mariae mentha Maria's Mint
Ageratum Ageratum S. Mariae herba Maria's bloem
Chamaemelum aureum S. Mariae herba Maria's bloem
Matricaria Kamille S. Mariae herba Maria's bloem
Gallitrichum fatium S. Mariae herba Maria's bloem
Parietaria kruide S. Mariae Maria's bloem
Persicaria S. Mariae kruidam Mary'a bloem
Persicaria aris S. Mariae kruid Maria's bloem
Pulmonaria Longkruid S. Mariae lac Maria's melk
Cardus Marianus Mariadistel S. Mariae lac Maria's melk
Lachryma Jobi S. Mariae lachryma Maria's tranen
Satyrium maculatum S. Mariae lachryma Maria's tranen
Testiculus vupinus S. Mariae lachryma Maria's tranen
Narcissus flore pureo Narcissus S. Mariae lilia Maria's lelie
Linaria Vlas S. Mariae linum Maria's vlas
Cardiaca S. Mariae manus Maria's hand
Planta...Alchimilla Vrouwenmantel S. Mariae pallium Maria's mantel
Pyra S. Mariae pyra Maria's mispel
Sorbus alpina S. Mariae pyra parua Mary' kleine mispel
Rosa hierichuntera S. Mariae Rosa Maria's roos
Polygonatum Solomonszegel S. Mariae sigillum Maria's gezicht
Glycyphycros S. Mariae sigillum Maria's gezicht
Vitis nigra Matthioli S. Mariae sigillum Maria's gezicht
Galium Walstro S. Mariae stramen Maria's bedstro
Serpillium S. Mariae stramen lecti Maria's bedstro
Hypericon Hertshooi S. Mariae stramen lecti Maria's bedstro
Senetio Kruiskruid S. Mariae stramen lecti Maria's bedstro

Bijlage 4

Overzicht van tuinen van Marie de Brimeu

Als kind en jonge vrouw hield Marie vaak verblijf te Mechelen waar de koning hof hield en haar familie, de heren van Megen, een groot huis achter de Lakenhal in huur had. Zij stuurt in februari 1571 Clusius een brief uit Antwerpen naar Mechelen met plantmateriaal, dus zij beschikte ook hier over een tuin. Lobelius noemt de Antwerpse tuin van Marie als de plaats waar de enige geel-rode miniatuurtulp 'Pumilio' bloeit.¹ Marie treurt in dezelfde brief aan Clusius over een verwoeste tuin die Clusius zou helpen restaureren. Deze lag hetzij in Megen of in Mechelen of bij een van de goederen van de familie in de Franse Ardennen. In 1572, mogelijk eind '71 trouwt Marie met Lancelot de Barlaymont (overleden 1578), en woont met hem waarschijnlijk onder andere op het kasteel Beauraing in de Ardennen, waar zij zich volgens haar biograaf J.L. van der Gouw bezighoudt 'met jagen en botaniseren' (moet zijn: botanie).² Megen, de plaats waar zij waarschijnlijk is geboren en waar het grafelijk goed lag dat zij in 1572 erfde, was vanaf 1573 toneel van zware gevechten tussen Geuzen en Spanjaarden. De eventuele tuin daar ging dus al snel verloren, in elk geval schrijft Charles in 1582 dat 'Le Chasteau en est bruslé et demoly'.

Na haar huwelijk met Charles, prins van Chimay en hertog van Croy en Aerschot in 1580, verhuist Marie naar het stamhuis Beaumont in Henegouwen van de Croys, maar dat brandt niet lang daarna tot de grond toe af ook hier ging haar tuin verloren. Zij verblijft daarna vaak in Aken, maar vooral om te baden, dus waarschijnlijk hield zij zich hier niet bezig met tuinkunst. In Nederland woonde zij op de heerlijkheid te Beveren, ten zuiden van Zeeuws Vlaanderen. Daar was zij veel ziek, en had zij waarschijnlijk geen gelegenheid tot tuinieren. Vervolgens gaat zij alleen tussen 1585 en 1586 via Antwerpen, Middelburg en Delft naar Utrecht. De verblijven zijn te kort voor een echte tuin, hoewel in Delft volgens het haardstederegister - uitgegeven in 1600 maar mogelijk eerder verzameld - aan het Rietveld een tuinman woonde die de tuinman van de prinses de Chemeye (Chimay) werd genoemd. Zij woont in Utrecht om dichterbij de graaf van Leicester te zijn voor wie zij diplomatieke diensten uitvoerde. Dit is een huurhuis. Van een eventuele tuin is niets bekend en er is ook geen correspondentie over planten uit die tijd. Zij leeft sinds 1590 in Leiden aan het Rapenburg 65-67 in het huis van Johan van Mathenesse. De Academie en het op het academieterrein gelegen huisje van de hovenier waren nrs. 73 en 73A, eveneens op het academieterrein stond een boekwinkeltje nr. 71, daarnaast stond pand nr.69, mogelijk had Marie een deel van dit perceel als tuin in gebruik dat in het zuiden grensde aan de Hortus Medicus en zo goed als zeker had zij de tuin van het dubbele woonhuis daarnaast tot haar beschikking. Ze woont hier onder anderen met Lieven Calvart, zijn dochter, een huisknecht en een onduidelijk familielid, een jong meisje genaamd Barbara de Brimeu.³ Een deel van deze tuin schenkt zij aan Clusius. Haar wordt in 1591 door de heren van de stad de 'De Groene Academie' in Leiden aangeboden, de vroegere tuin van Lipsius, maar niet bekend is of zij die ook daadwerkelijk onder haar hoede heeft genomen. Zij verbleef vanaf 1593 regelmatig in een door de Staten Generaal beschikbaar gesteld (buiten)huis 'De Loo' bij Den Haag onder Voorburg met een tuin, waar Clusius haar Oranger limonier bewondert.⁴ Het kan ook zijn dat de Delftse tuinman hier werkte.

In het neutrale Luik, waar zij zich in 1600 vestigde legde Marie de Brimeu opnieuw een tuin aan, waarvoor Clusius in Holland voor vijftig gulden een kievitsbloem en een dubbele narcis koopt. Deze tuin wordt leeggestolen en de bloemen worden later teruggevonden in de tuin van de paters Capucijnen (brief september 1602). Marie de Brimeu gaat (waarschijnlijk wegens onmin met Van

1 Zie voorbehoud m.b.t. de juiste persoon met de naam Marie de Brimeu in noot 20 van hoofdstuk VI over Marie de Brimeu.

2 Van der Gouw p. 7.

3 Lunsingh Scheurleer et. al.: Deel VIa pp. 294-301.

4 Jaarboek Die Haghe 1903 p. 397.

Aerschot) wonen bij Anna van Hille en Jan van Groesbeek (eveneens in Luik) en begint hier weer een nieuwe tuin.